

Հաստատված է
Պետության և իրավունքի
տեսության և սահմանադրական
իրավունքի ամբիոնի 28. 08. 2017 թ.
նիստում (արձ. թիվ 1)
Ամբիոնի պետ՝

(ստորագրություն)

(ամիս ամսաթիվ)

**ՀՀ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹԱՀԱՄԱԼԻՐ
ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐ**

(Կազմվել է ուսումնական ծրագրի նախագծի հիման վրա)

ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄ	Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմություն 1
ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԴԱՍԻՉ	
ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ	Իրավագիտություն, հեռակա ուսուցում
ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ	Իրավագիտություն
ԱՄԲԻՈՆ	Պետության եվ իրավունքի տեսության եվ սահմանադրական իրավունքի ամբիոն E-mail: pitambion@mail.ru
ՀԵՂԻՆԱԿ/ՆԵՐ	Ա. Սարգսյան E-mail: sargsyanarman@bk.ru, հեռ. 098 60 50 05
ՈՒՍ.ՏԱՐԻ/ԿԻՍԱՄՅԱԿ	1-ին կուրս, 2-րդ կիսամյակ
ԿՐԹԱԿԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆ	բակալավր

ԿՐԵԴԻՏՆԵՐ	2 (երկու)
ԴԱՍԱԺԱՄԵՐԻ ԲԱՇԽՈՒՄ ԵՎ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՀԵՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՁԵՎԵՐԸ	«Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմություն 1» դասընթացի ընդհանուր ծավալը կազմում է 60 ժամ, որից 8 ժամ դասախոսություն, 2 ժամ սեմինար պարապմունք, 50 ժամ ինքնուրույն աշխատանք: Ինքնուրույն աշխատանքի համար նախատեսված ժամերին սովորողը կատարում է գրականության ընթերցում և մշակում, վերլուծական, հետա- զոտական աշխատանք, դասախոսի հանձնարարությամբ կարող է գրել ռեֆերատներ և էսսեներ, պատրաստվում է հաջորդ դասին: Լսարանային դասերը կայանում են շաբաթը երկու լսարանային ժամ տևողությամբ: Դասընթացն ավարտվում է առանց եզրափակիչ գնահատման:
ՄՈՒՏՔԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐ	Դասընթացը կառուցվում է «Հայոց պատմություն», «Պետության և իրա- վունքի տեսություն 1» և «Արտասահմանյան երկրների պետության և իրա-

		վունքի պատմություն 1» առարկաներից ձեռք բերված գիտելիքների հիման վրա:
ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ		«Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմություն 1» դասընթացի շրջանակներում ուսումնասիրվում են «Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմություն» առարկայի ընդհանուր բնութագիրը, վաղ ավատատիրական Հայաստանի պետության և իրավունքի առանձնահատկությունները, Կիլիկյան Հայաստանի հասարակական կարգը և պետությունը, Հայկական հարցը՝ որպես միջազգային իրավունքի հիմնախնդիր:
ՆՊԱՏԱԿ		Դասընթացի նպատակն է սովորողներին հաղորդել գիտելիքներ և ձևավորել կարողություններ «Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմություն» առարկայի ընդհանուր բնութագրի, վաղ ավատատիրական Հայաստանի պետության և իրավունքի առանձնահատկությունների, Կիլիկյան Հայաստանի հասարակական կարգի և պետության, Հայկական հարցի՝ որպես միջազգային իրավունքի հիմնախնդրի վերաբերյալ:
ԽՆԴԻՐ/ՆԵՐ		Դասընթացի խնդիրներն են՝ • Ներկայացնել «Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմություն» առարկայի ընդհանուր բնութագիրը և խնդիրները, • Պարզաբանել վաղ ավատատիրական Հայաստանի պետության և իրավունքի առանձնահատկությունները, • Ներկայացնել Կիլիկյան Հայաստանի հասարակական կարգն ու պետությունը, • Վերլուծել Հայկական հարցը՝ որպես միջազգային իրավունքի հիմնախնդիր:
ԿՐԹԱԿԱՆ ԵԼՔԱՅԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ		• Բնորոշել «Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմություն» դասընթացի առարկան, վերլուծել դրա խնդիրները, • Մանրամասնել վաղ ավատատիրական Հայաստանի պետության և իրավունքի առանձնահատկությունները, • Տիրապետել Կիլիկյան Հայաստանի հասարակական կարգի ու պետության առանձնահատկություններին, • Ներկայացնել Հայկական հարցը՝ որպես միջազգային իրավունքի հիմնախնդիր:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ		
Հիմնական		1. Է. Վ. Պողոսյան, Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմություն (դասախոսություններ), Երևան, 2006: 2. Խ. Սամուելյան, Հին հայ իրավունքի պատմություն, հ. 1. Երևան, 1939: 3. Հայ ժողովրդի պատմություն. հատ 1-3, 7, Երևան, 1963-1983 թթ.: 4. Ա. Ա. Թովմասյան, Հին և միջնադարյան հայ քրեական իրավունք, Երևան, 1962: 5. Կանոնագիրք Հայոց, աշխատասիրությամբ Վ. Հակոբյանի, Ա, Երևան, 1964: 6. Կանոնագիրք Հայոց, աշխատասիրությամբ Վ. Հակոբյանի, Բ, Երևան,

	1971: 7. Դավիթ Ալավկա որդու կանոնները, աշխատասիրությամբ պրոֆ. Ա. Արահամյանի, «Էջմիածին» ամսագիր, 1953: 8. Ավագյան Ռ. Ա. Հայ իրավական մտքի գանձարան (մ.թ.ա. 9-մ.թ.14 դդ.), Երևան, 2001: 9. Армянские источники о монголах, извлечения из рукописей XIII— XIV вв., перевод и примечания А. Г. Галстяна, Издательство Восточной литературы, Москва, 1962. 10. «Безымянная летопись», предисловие и примечания Г. Манвелян и Г. Абрамяна, Ереван, 1940. 11. Ваграм Рабуни, История Рубенидов, Париж, 1859. 12. Вардан Вардапет, Всеобщая история, Венеция, 1862. 13. Гетум II, Летопись (См. «Мелкие хроники XIII—XVIII вв./, т. I, Ереван, 1951). 14. Гетум Патмич, История монголов, перевод М. Авгеряна, Венеция, 1842. 15. Грнгор Аканеци (Акнерци), История народа стрелков, ранее называемый Магакия Инок. Текст и английский перевод. Кембридж, 1954. 16. Давид Багишеци, Летопись (см. Мелкие хроники, том II). 17. Иоанн Дарделл, Летопись Армении, СПб, 1891. 18. Киракос Гандзакеци, История Армении, Тифлис, 1909. 19. Куртян А., Новонайденный документ из кодекса Антиохийских Ассиз, журнал «Базмавеп», 1956, №№ 1—12. 20. Матевос Ураеци, Летопись, Вагаршапат, 1898. 21. Мелкие хроники XIII—XVIII вв., т. I, 1951, т. II, 1956, составил В. Акопян, Ереван. 22. Микаел Асори, Летопись, Иерусалим, 1871. 23. Мхитар Айриванеци, История Армении, СПб, 1867. 24. Саркисян Г., Главный каталог армянских рукописей Матенадарана Мхинтаристов, Венеция, том I, 1914, том. I 1914, том II, 1924. 25. Овсенян Г., Ишатакаранк (Памятные чаши с V века до 1250 года), Антилиас, 1951. 26. Смбат Спарпет, Летопись, Париж, 1859. Спарпет, Летопись, Венеция, 1956. 27. Степанос Орбелян, История Снсакана, Париж, 1859. 28. Ташян А., Каталог рукописей Матенадарана Мхитаристов, Вена, 1895. 29. Хачикян Л. Назидательное послание Константина Бардзрбердского «Банбер Матенадарани», 1958, № 4. 30. Абесян М. Х. История древнеармянекой литературы, книга первая, Ереван, 1944, книга вторая, Ереван, 1946. 31. Абрамян А., Летопись Давида Батишеци и ее значение в армянской литературе, журнал «Эчмиадзин», 1946, №№ 11—12. 32. Адонц Н., Исторические исследования, Париж, 1948. 33. Аконян Н., Священник Григор Акнерци — летописец истории монголов, журнал «Андес Амеоря», 1948, июль-август. 34. Акоман Григор, Нерсес Шнорали, Ереван, 19(54. Григор, Нерсес Ламбронати, Ереван, 1971. 35. Алишан Г., Сисван, Венеция, 1885. 36. Алишан Г., Ширак, Венеция, 1890. 37. Алпояджян А., История эмиграции армян, т. I, 1941, т. II, 1955 Каир. 38. Анасян А. Армянская библиография V—XVIII вв., Пропан, 1959, т. I. 39. «Арарат», журнал, 1899, II год, стр. 90.
Լրացուցիչ	1. Մխիթար Գոշի Դատաստանագիրք Հայոց, աշխատասիրությամբ Վահան Բախտանյանցի, Վաղարշապատ, 1880:

2. Ներսէս Լամբրոնացի, Թուղթ առ քրիստոսագոր իշխողն մեր իննակալութեամբ Լևոն, ի գիրս Ընտիր մատենագիրք, Գրիգոր կաթողիկոս Տղա, Ներսէս Լամբրոնացի, Վենետիկ, 1865:
3. Դատաստանագիրք Սմբատ իշխանի (Գունդստաբլի), Էջմիածին, 1918:
4. Դատաստանագիրք Աստրախանի հայոց, աշխատասիրությամբ՝ Ֆ. Պոդոսյանի, Երևան, 1967:
5. Մխիթար Գոշ, Գիրք դատաստանի, աշխատասիրությամբ Խոսրով Թորոսյանի, Երևան, 1975:
6. Հակոբ Շահամիրյան, Ոռոգայթ-փառաց, Մադրաս 1773 թ. կամ Թիֆլիս, 1913:
7. Астурян, Очерк по истории армянского права проф. Карста, журнал «Базмавеп», 1907.
8. Ачарян Р., Словарь армянских личных имен, т. I, Ереван, 1942, т. II, 1944, т. III, 1946, т. IV, 1948.
9. Бабаян Л., Налоговая система в Армении в период монгольского владычества, «Известия» АН Арм. ССР, .1ST» 7, Общественные науки, Ереван, 1948, № 7.
10. Галстян А., История армянской дипломатии монгольского периода, Леникан, 1945.
11. Галстян А. Смбат Спарпет, Айпетрат, Ереван, 1901.
12. Манандян Я. А., История Армении в эпоху тюрко-татарских нашествий, (на правах рукописи), Ереван, 1922.
13. Манандян Я., Критический обзор истории армянского народа, т. III, Ереван, 1952.
14. Ормапян М., Азгапатум, Константинополь, том. I, 1913, том II, 1914.
15. Товмасян А., Армянское уголовное право древних и средних веков, Ереван 1962.
16. Чамчян М., История Армении, т. II, Венеция, 1785, т. III, Венеция, 1786.
17. Армянский Судебник Мхитара Гоша, перевод с древнеармянского А. А. Паповяна, редакция, вступительная статья и примечания Б. А. Арутюняна, Ереван, 1954.
18. Всеобщая история Вардана Великого, перевод с армянского Н. Эмина, Москва, 1861.
19. Ибн-ал-Асир Тарих-ал-Камиль, перевод Жузе, Баку, 1940.
20. Ильминский, Выписки из Ибн-ал-атир о первом нашествии татар на кавказские и черноморские страны с 1220 по 1224 годы («Ученые записки Российской Академии наук», т. II, выпуск, 4, СПб, 1854).
21. История монголов по армянским источникам, выпуск I, заключающий в себе извлечения из трудов Вардана, Стефана Орбеляна и коннетабля Смбата, перевод и объяснения К. П. Патканова, СПб, 1873.
22. История монголов по армянским источникам, выпуск II, заключающий в себе извлечения из истории Киракоса Гандзакеци, перевод и объяснения К. П. Патканова, СПб, 1874.
23. Карпини.Дж.дель Плапо, История монголов— в кн.: Карпини Дж.дель Плано, «История монголов», Рубрук «Путешествие в восточные страны», редакция, вступительная статья и примечания Н. П. Шатиной, Москва, 1957.
24. Рашид-ад-дин, «Сборник Летописей», т. III, перевод с персидского А. К. Арендса, Москва-Ленинград, 1940.
25. Рубрук «Путешествие в восточные страны»—в кн.: Карпини Дж.дель Плано, «История монголов», Рубрук «Путешествие в восточные страны», редакция, вступительная статья и примечания Н. П. Шатиной, Москва, 1957.
26. Бабаян Л., К вопросу о закрепощении крестьян в Армении до монгольского периода, Ереван, 1961.
27. Гордлевский Вл. Государство сельджукидов Малой Азии, Москва-

	Ленинград, 1941. 28. Греков Б. и Якубовский А., Золотая Орда и ее падение, Москва-Ленинград, 1950. 29. Манандян А. Я., О торговле в городах Армении, Ереван, 1954. 30. Марр Н., Надгробный камень из Семиречья, с армяно-сирийской надписью 1323 года, СПб, 1894. 31. Микаелян Г. История Киликийского армянского государства. Ереван, 1952. 32. Мирный С. М. «Le flor des estoires de terres d'Orienl» Гайтона как историко-географический источник по Востоку и по истории монголов», Советское Востоковедение, 1956, №5. 33. Насонов А. Н., Монголы и Русь (История татарской политики на Руси) Москва-Ленинград, 1940. 34. Орбели И. А., Хасан Джалал, князь Хаченский, «Известия Академии наук, СПб, серия IV, 1909, № 6. 35. Смбат Спарпет, Судебник, составление текста, перевод с древнеармянского, предисловие и примечания А. Г. Галстяна, Ереван, 1958, (на русском и армянском языках). 36. Сукиасян, История Киликийского армянского государства и права (XI-XIV вв.), Ереван, 1969. 37. Тер-Аветисян, Автограф Иоанна Ванакана Тавушского, армянского писателя монгольской эпохи, Тифлис, 1926. 38. Тизенгаузен В., Сборник материалов, относящихся к истории Золотой Орды, т. II, Москва-Ленинград, 1941. 39. «Хронологическая история», составлена отцом Мхитаром, нардпетом Айриванским, перевод и примечания К. П. Патканова, СПб, 1869.

ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԲԱՂԱԴՐԻՉՆԵՐ ԵՎ ԿՇԻՌ	
ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐ / ՄԵԽԱՆԻՉՄՆԵՐ	Սովորողը դասընթացից կարող է հանդես բերել մինչև 100% (ստուգված) առաջադիմություն: Սովորողների գիտելիքները, ունակությունները և հմտությունները գնահատվում են «Գերազանց», «Լավ», «Բավարար» կամ «Անբավարար»: Սովորողների գիտելիքները գնահատվում են հետևյալ չափանիշներով՝ ա) «Գերազանց», եթե ունկնդիրը խոր և հիմնավոր է յուրացրել ամբողջ ծրագրային նյութը, սպառիչ, հաջորդական, գրագետ ու տրամաբանորեն կառուցված է շարադրում այն, չի դժվարանում պատասխանել, երբ ձևափոխվում է առաջադրանքը, ճիշտ է հիմնավորում պատասխանը, ընդունակ է ինքնուրույն ընդհանրացնել և շարադրել նյութը՝ սխալներ թույլ չտալով. բ) «Լավ», եթե սովորողը հիմնավոր գիտի ծրագրային նյութը, գրագետ է և ըստ էության շարադրում է այն, հարցին պատասխանելիս թույլ չի տալիս էական անճշտություններ, կարողանում է տեսական դրույթները ճիշտ տեղայնացնել կոնկրետ օրինակներում. գ) «Բավարար», եթե սովորողը յուրացրել է միայն հիմնական նյութը, բայց չգիտի դրա առանձին մանրամասները, թույլ է տալիս անճշտություններ, ոչ ճիշտ ձևակերպումներ, խախտում է ուսումնական նյութի շարադրման հաջորդականությունը. դ) «Անբավարար», եթե սովորողը չգիտի ծրագրային նյութի զգալի մասը,

	թույլ է տալիս էական սխալներ:
ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	Դասապլանի որևէ փոփոխություն նախօրոք կտեղեկացվի սովորողին:
Ներկայություն	Սովորողի՝ դասերին ներկայությունը բխում է նրա իսկ շահերից, քանի որ ներկայությունը ենթադրում է ունկնդրում, մասնակցություն քննարկումներին, չհասկացված կամ վատ հասկացված խնդիրների պարզաբանում, ինքնուրույն աշխատանքների հանձնում: Սովորողն այս դեպքում հնարավորություն է ունենում լսել ոչ միայն ծրագրային նյութը, այլև՝ մասնակցել քննարկումներին, բանավեճերին, անել ինքնուրույն դատողություններ և հայտնել սեփական տեսակետը:
Գրավոր աշխատանքներին ներկայացվող պահանջներ	Գրավոր աշխատանքների ժամանակ արգելվում է ծածկագրերից օգտվելը: Ծածկագրի հայտնաբերման դեպքում աշխատանքը գնահատվում է զրո միավոր:
Ինքնուրույն և գործնական աշխատանքներ	Ինքնուրույն աշխատանքները անհրաժեշտ է կատարել առանց կողմնակի միջամտության և հանձնել դրանք նշված ժամանակահատվածում: Ինքնուրույն աշխատանքում արգելվում է գրագողությունը: Այլոց մտքերը օգտագործելու դեպքում սովորողը պարտավոր է նշել աղբյուրը ըստ ընդունված ակադեմիական ձևաչափի:

ԹԵՄԱՏԻԿ ՏՐՈՎՄԱՆ ՔԱՐՏԵԶ

Թեմա 1 «Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմություն» առարկան և նրա խնդիրները (2 ժամ դասախոսություն)	
Թեմայի հարցերը	Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն
1. Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմությունը որպես իրավաբանական գիտություն և նրա առարկան: 2. Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմության կապը մյուս իրավաբանական գիտությունների հետ: 3. Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմության առարկայի հիմնական հասկացությունները, կատեգորիաները, ուսումնասիրման մեթոդները, շրջաբաժանումը:	Հարցեր 1-3 – ներկայացվում է դասախոսություն՝ սովորողների ուշադրությունը հրավիրելով առանցքային հարցերի վրա: Հարց 2 – ինքնուրույն աշխատանք. սովորողները ծանոթանում են գրականությանը և առավել խորը ուսումնասիրում Հայաստանի պետության և իրավունքի պատմության կապը մյուս իրավաբանական գիտությունների հետ:

Թեմա 2 Հասարակական կարգը, պետությունն ու իրավունքը վաղ ավատատիրության շրջանի Հայաստանում (2 ժամ դասախոսություն)	
Թեմայի հարցեր	Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն
1. Հասարակական կարգն ու հողային հարաբերությունները վաղ ավատատիրական Հայաստանում: 2. Ավատատեր նախարարներն ու թագավորական իշխանությունը վաղ ավատատիրական Հայաստանում: 3. Իրավունքի հիերարխիկ (աստիճանակարգային) բնույթը և կառավարման համակարգը վաղ ավատատիրության շրջանի Արշակունյաց Հայաստանում: 4. Աշտիշատի և Շահապիվանի եկեղեցական ժողովների որոշումները որպես վաղ ավատատիրական Հայաստանի կանոնական և աշխարհիկ իրավունքի աղբյուր: 5. Հովհան Օձնեցու «Կանոնագիրք Հայոց»-ի իրավագիտական նշանակությունը: 6. Իրավունքի աշխարհիկ աղբյուրները վաղ ավատատիրական Հայաստանում: 7. Իրավունքի հիմնական ճյուղերի առանձնահատկությունները ավատատիրական Հայաստանում:	Հարցեր 1-7 - անցկացվում է դասախոսություն: Հարցեր 4-5 - ինքնուրույն աշխատանք. ուսանողները ծանոթանում են անհրաժեշտ գրականությանը և դասախոսին ներկայացնում Աշտիշատի ու Շահապիվանի եկեղեցական ժողովների որոշումների բովանդակությունը, վերլուծում Հովհան Օձնեցու «Կանոնագիրք Հայոց»-ի իրավագիտական նշանակությունը:

Թեմա 3 Հասարակական կարգը և պետությունը Կիլիկյան Հայաստանում (2 ժամ դասախոսություն)	
Թեմայի հարցեր	Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն
1. Կիլիկյան հայկական պետության առաջացումը: 2. Կիլիկյան Հայաստանի հասարակական կարգը: 3. Կիլիկյան Հայաստանի պետական կարգը: 4. Կիլիկյան Հայաստանի կառավարման համակարգը: 5. Դատական համակարգը և միջազգային իրավունքի նորմերի կիրառման առանձնահատկությունները Կիլիկյան Հայաստանում:	Հարցեր 1-5 - անցկացվում է դասախոսություն: Հարցեր 2, 3 - ինքնուրույն աշխատանք. սովորողները ծանոթանում են Կիլիկյան Հայաստանի հասարակական և պետական կարգի առանձնահատկություններին, ներկայացնում իրենց դիրքորոշումները նշված հարցերի կապակցությամբ:

--	--

Թեմա 4 Հայկական հարցը՝ որպես միջազգային իրավունքի հիմնախնդիր (2 ժամ դասախոսություն, 2 ժամ սեմինար պարապմունք)	
Թեմայի հարցեր	Դասավանդման և գնահատման մեթոդաբանություն
1. Հայկական հարցը՝ որպես միջազգային իրավունքի հիմնախնդիր:	Հարց 1 - անցկացվում է դասախոսություն: Հարց 1 - ինքնուրույն աշխատանք. սովորողները առավել մանրամասն ծանոթանում են Հայկական հարցի՝ որպես միջազգային իրավունքի հիմնախնդրի բովանդակությանը, ներկայացնում իրենց դիրքորոշումները դրա կապակցությամբ: Հարց 1 – սեմինար պարապմունք: Սովորողների հարցման, ինչպես նաև խմբային քննարկման միջոցով կատարվում է դասավանդված նյութի և ինքնուրույն աշխատանքի արդյունքների ամփոփում, պարզվում է դրանց յուրացման աստիճանը: